

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Колмакова О.М., Брюховецька Т.В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У статті розглянуто проблему підвищення ефективності використання основних фондів і забезпечення їх відтворення на виробничих і будівельних підприємствах, яка набуває особливої актуальності в ситуації, що склалася дефіциту коштів на модернізацію і оновлення виробничого апарату галузі. У статті представлені різні підходи і методи вирішення проблеми ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

Ключові слова: матеріальні ресурси, ефективність, матеріаломісткість, матеріаловіддача, модернізація, амортизація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах модернізації національної економіки рівень ефективності використання матеріальних ресурсів визначається повнотою і цілеорієнтованістю їх застосування в модернізаційних проектах розвитку підприємства. В даному процесі важливим компонентом є аналіз показників використання матеріальних ресурсів, що дозволяє дати оцінку потенціалу їх реалізації в інноваційних стратегіях, виявити фактори і умови, що сприяють підвищенню ефективності функціонування підприємства на основі раціонального використання ресурсної бази. Матеріальні ресурси в значній мірі визначають виробничий потенціал підприємства, забезпечують можливості раціоналізації витрат ресурсів на виробництво продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливо що, матеріальні ресурси складають дві третини витрат на виробництво товару в собівартості виробленої продукції і не менше половини її ціни [1]. Саме тому багато провідних вчених займаються питанням підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів та скорочення собівартості продукції: Бердникова, Т.Б. [1], Орлова, В.С. [2], Колмакова О.М. [3; 4], Смачило В.В. [3], Білоножко М.М. [4], Головачев А.С. [5], Грюнштам В.А. [6], Авдейчик О.В. [7]. Результатом досліджень провідних вчених є появлення досить великої кількості методів та підходів до оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальним недоліком існуючих методів і підходів є те, що вони не враховують динамічні характеристики споживання матеріальних ресурсів, а також не дозволяють оцінити втрати від нецільового та неефективного використання. Це дозволяє зробити висновок про необхідність вдосконалення інструментарію оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів, а також методики їх нормування згідно з темпами розвитку виробничої діяльності підприємства.

Основною метою статті є дослідження понять «матеріальні ресурси» та «матеріаломісткість виробу» та виділення основних шляхів зниження матеріаломісткості за умови підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує безліч обґрунтувань матеріальних ресурсів, представимо деякі з них.

Матеріальні ресурси – це споживані в процесі виробництва предмети праці, які одноразово беруть участь в процесі виробництва і переносять свою вартість на вартість виробленої продукції [2]. Матеріальні ресурси – це предмети праці, до складу яких входять: сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, паливо, запасні частини [3]. Матеріальні ресурси об'єднують предмети праці, що переробляються в процесі виробництва: матеріали та конструкції загальнопромислового призначення, деталі, вузли, обладнання, що відносяться до системи інженерного забезпечення будівель і споруд [4]. Беручи до уваги вищесказане, визначення «матеріальні ресурси» полягає в наступному – це використовувані в процесі виробництва продукції (робіт, послуг) натурально-речові предмети праці (сировина, основні і допоміжні матеріали, власні та покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, запчастини, паливно-енергетичні ресурси), які в ході виробничої діяльності втілюються в експлуатаційні ресурси і ресурсні відходи. Як показники використання матеріальних ресурсів розглядають прибуток на одиницю матеріальних витрат, матеріалоемність, матеріаловіддачу, коефіцієнт співвідношення темпів зростання виробництва і матеріальних витрат, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання матеріальних витрат, відносну економію матеріальних витрат і приватні показники використання матеріальних ресурсів та ін. [5].

При цьому важливо відзначити, що існуючі в різних країнах методи мають значні відмінності в цільових установках проведення аналізу (рис. 1) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Підходи	<ul style="list-style-type: none"> • Сутність • Недоліки • Переваги
Вітчизняні підходи	<ul style="list-style-type: none"> • Орієнтовані на виявлення корисної віддачі кожного виду матеріальних ресурсів. • Переважають інструменти часткового співвідношення, відсутній облік напрямку імпортозаміщення. • Дозволяє деталізувати видовий рівень витрат ресурсів, зіставляти одиниці продукції по вигідності виробництва.
Європейський підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Націлений на оцінку динаміки матеріалоефективності, а також оцінку ефективності вторинного використання матеріальних ресурсів • Переважає оцінка комплексної ефективності використання матеріальних ресурсів на всю партію товару, оцінка ефективності кожного виду матеріальних ресурсів. • Враховує використання вторинних матеріальних ресурсів, залежність матеріалоефективності від прямих і непрямих факторів впливу.
Американський підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Відрізняється використанням граничних величин, що дозволяють дати оцінку ефективності економії (вкладення) додаткової одиниці ресурсів • Дозволяє визначити вигідність виробництва від граничних витрат (економії), враховувати ефект від застосування нових матеріалів. • Відсутній облік вторинних матеріальних ресурсів, відходів, зіставлення окремих видів продукції по ефективності вкладених матеріальних витрат.
Японський підхід	<ul style="list-style-type: none"> • Основу його становить концепт якості використовуваних ресурсів, орієнтир на імпортозаміщення сировини. • Відсутній облік вигідності використання окремих видів матеріальних ресурсів, факторної взаємодії на формування ефективного використання матеріалів. • Орієнтир на виявлення віддачі від підвищення якості використовуваних матеріальних ресурсів, облік імпортозаміщення матеріальних ресурсів.

Рис. 1. Основні підходи до оцінки матеріальних ресурсів

Таким чином, узагальнення вітчизняних і зарубіжних підходів до управління матеріальними ресурсами на основі інструментарію оцінки ефективності їх використання, виявлення їх переваг та недоліків дозволяє визначити в якості важливого напрямку розвитку даного інструментарію обліку показників, що відображають швидкість споживання матеріальних ресурсів у виробничому процесі, упущену вигоду в результаті неефективного використання матеріальних ресурсів, що визначають нецільове використання матеріальних ресурсів. Все це дозволить забезпечити можливість пошуку резервів підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів згідно з темпами розвитку виробничої діяльності підприємства і цільовим установкам його модернізаційного розвитку. Динаміка ефективності використання матеріалів і рівень матеріало-

місткості формуються під впливом численних факторів, в основу класифікації яких покладена диференціація на зовнішні і внутрішні чинники (рис. 2).

Внутрішні чинники визначають безпосередній рівень використання матеріальних ресурсів на підприємстві. До них відносяться: технічні, технологічні, організаційні та економічні. До технічних факторів ефективного використання матеріальних ресурсів відносять: зниження маси виробу, підвищення якості матеріалів, заміна дорогих і дефіцитних матеріалів. Вважаємо, що до технічних факторів слід віднести також конструкційні зміни в кінцевій готовій продукції по витраті основних і допоміжних матеріалів, енергії.

Технологічні фактори діють на стадії виробництва продукції, призводять до скорочення відходів і втрат матеріалів. До них відносяться:

Рис. 2. Чинники, що впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів

впровадження нового обладнання з поліпшеними характеристиками, модернізація існуючого обладнання; впровадження ресурсозберігаючих технологій; впровадження методів зміцнюючої технології; вдосконалення методів виготовлення і обробки деталей. Вважаємо, що до технологічних факторів слід віднести також автоматизацію виробництва, нормування використання ресурсів відповідно до передових науково-технологічних досягненнями, експериментальне виробництво на основі науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, спрямовані на скорочення витрат і оптимізацію нормування використання ресурсів.

Організаційні фактори спрямовані на вдосконалення структури і організації виробництва. До них відносять: вдосконалення організації виробництва (організованість виробничої системи в часі), вдосконалення обліку фактичного використання матеріальних ресурсів, вдосконалення контролю якості продукції, системи забезпечення матеріальними ресурсами.

Економічні чинники обумовлюють створення умов, що сприяють раціоналізації процесів використання матеріальних ресурсів на підприємстві та включають: систему економічного стимулювання працівників, систему економічної відповідальності за нераціональне використання матеріальних ресурсів, економічний стан підприємства. Вважаємо, що до економічних факторів слід віднести також формування локальної нормативної бази підприємства щодо рівня витрат усіх видів сировини і матеріалів, інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання.

Досягнення мети ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства, пов'язане з раціоналізацією використання матеріалів,

економією матеріальних ресурсів. Скорочення матеріальних витрат досягається при можливості найповнішого врахування їх витрат на основі формування інформаційної бази за напрямками: формування замовлень матеріальних ресурсів; нормування витрат матеріальних ресурсів; раціоналізація використання матеріальних ресурсів; мінімізація витрат при заміщенні матеріальних ресурсів.

Узагальнюючи все вищевикладене, підкреслимо, що нове економічний зміст управління матеріальними ресурсами, диференціація їх класифікаційних ознак зумовили можливість максимально повного врахування чинників впливу на рівень ефективного використання матеріальних ресурсів, а також можливість угруповання і уніфікація ресурсної бази при виконанні порівняльних аналітичних процедур щодо поставлених цілей підприємства.

Підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів дозволяє знизити рівень виробничих витрат суб'єкта господарювання і області в цілому, забезпечує можливість збільшення прибутку.

Для переважної більшості підприємств головним джерелом інвестицій в основний капітал залишаються власні фінансові кошти. Основну частку у власних коштах підприємств і організацій, які направляються на інвестиційні цілі, (близько 60%) становить амортизація. Однак мають місце відставання балансової вартості фондів від реальної, запізнення проведення їх переоцінки, розрив часу нарахування амортизації і її використання, різке зростання ринкової вартості машин. Підвищення частки амортизації в загальному обсязі власних коштів – важлива проблема, вирішення якої ста-

не запорукою прискореного відновлення і розвитку ОФ підприємства, створить необхідні для цього умови і дозволить отримувати додаткові фінансові ресурси.

Величина амортизаційних відрахувань враховується при визначенні податку на прибуток організації і податку на її майно. З одного боку, будівельна організація зацікавлена в зменшенні податку на прибуток за рахунок збільшення амортизаційних відрахувань при використанні дозволених законодавством методів нарахування амортизації або нарощування основних засобів як в натуральному, так і у вартісному вираженні. З іншого боку, податок на майно спонукає організацію зменшувати обсяги основних фондів. Таким чином, підприємству необхідно визначати оптимальне значення амортизаційних відрахувань, що забезпечує мінімізацію платежів по податках на прибуток і майно і необхідний розмір джерела інвестування для розвитку і розширення виробництва. Будівельна організація для регулювання амортизаційного фонду може використовувати такі основні важелі: переоцінку вартості основних засобів; методи нарахування амортизації; механізм прискореної амортизації; можливість самостійно визначати строк корисного використання об'єкта основних засобів. Досягнення мети ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства, пов'язане з раціоналізацією використання матеріалів, економією матеріальних ресурсів (рис. 3).

Одним з найважливіших чинників зростання ефективності виробництва є раціональне вико-

Рис. 3. Основні шляхи зниження матеріаломісткості

ристання матеріальних ресурсів, яке в більшій чи меншій мірі пов'язано з усіма перерахованими факторами. Поліпшенню ресурсозбереження сприяє упорядкування первинної документації, широке впровадження типових уніфікованих форм, підвищення рівня механізації і автоматизації облікових, складських робіт, забезпечення строго порядку приймання, зберігання і витрачання сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів, палива та ін., обмеження числа посадових осіб, які мають право підпису документів на видачу особливо дефіцитних і дорогих матеріалів.

Висновки з даного дослідження. Для забезпечення збереження матеріальних ресурсів, правильного приймання, зберігання та відпуску цінностей важливе значення має наявність на підприємстві в достатній кількості складських приміщень, оснащених ваговими і вимірювальними приладами, мірною тарою та іншими пристосуваннями. Необхідно також впровадження ефективних форм попереднього і поточного контролю за дотриманням норм запасів і витрачанням матеріальних ресурсів.

Список літератури:

1. Бердникова Т.Б. Риннок цінних паперів: минуле, сучасне, майбутнє: монографія / Т.Б. Бердникова. М.: ИНФРА-М, 2007. – 115 с.
2. Орлова В.С. Пошук резервів зниження витрат на матеріальні ресурси / В.С. Орлова // Молодий вчений. – 2014. – № 4-2(63). – С. 141–143.
3. Колмакова О.М., Смачило В.В. Адаптація систем збалансованих показників для оцінювання діяльності транспортних підприємств / О.М. Колмакова, В.В. Смачило / Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ. – 2011. – № 33. – С. 191–194.
4. Колмакова О.М., Білоножко М.М. Основні аспекти процесу формування та активізації механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позазататних ситуаціях / О.М. Колмакова, М.М. Білоножко / Науковий журнал «Молодий вчений» № 4.4 (44.4), квітень, 2017 р. – С. 68–72.
5. Головачев А.С. Устойчивое и эффективное функционирование предприятий: проблемы и пути достижения: монография / А.С. Головачев, В.И. Кудашев. – Минск: «Вишэйшая школа», 2006. – 146 с.
6. Грюнштам В.А. Оплата труда в строительстве: монография / В.А. Грюнштам. – СПб.: ПИТЕР, 2002. – 222 с.
7. Авдейчик О.В. Экономическая эффективность инновационных проектов: методологические и прикладные аспекты: монография / О.В. Авдейчик. – Гомель: ИММС НАНБ. – 2005. – 114 с.

Колмакова Е.Н., Брюховецкая Т.В.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ И ПУТИ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрена проблема повышения эффективности использования основных фондов и обеспечения их воспроизводства на производственных и строительных предприятиях, которая приобретает особую актуальность в сложившейся ситуации дефицита средств на модернизацию и обновление производственного аппарата отрасли. В статье представлены разные подходы и методы решения проблемы эффективности использования материальных ресурсов предприятия.

Ключевые слова: материальные ресурсы, эффективность, материалоемкость, материалоотдача, модернизация, амортизация.

Kolmakova O.M., Briukhovetska T.V.

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF THE USE OF MATERIAL RESOURCES IN THE ENTERPRISE AND THE WAYS OF ITS IMPROVEMENT

Summary

The article considers the problem of increasing the efficiency of the use of fixed assets and ensuring their reproduction in production and construction enterprises, which acquires particular urgency in the current situation of shortage of funds for the modernization and renewal of the production apparatus of the industry. The article presents different approaches and methods for solving the problem of the efficiency of using the material resources of an enterprise.

Keywords: material resources, efficiency, material consumption, material output, modernization, depreciation.